

Turnkring Ganda: een militante Vlaamse sportvereniging tijdens het interbellum¹

P. BRAUSCH

Over de relatie tussen sport en maatschappij was tot voor enkele jaren weinig of geen historisch onderzoek verricht². Een eigenaardige vaststelling toch wel, als men ziet welke plaats de sport heden ten dage in onze maatschappij inneemt. Ondanks de grote publieke belangstelling worden sportbeoefening en de specifieke nevenactiviteiten e.d. in bepaalde kringen nog steeds niet voor vol aangezien, terwijl anderzijds vooral vanuit de sociologische hoek steeds meer de overtuiging groeit dat het fenomeen „sport” een volwaardig cultureel verschijnsel is³. Historisch onderzoek naar een al dan niet bestaande relatie tussen politieke, sociale maatschappelijke en culturele veranderingen⁴, i.c. de Vlaamse Beweging en het Vlaams bewustwordingsproces tijdens de jaren dertig en de invloed van deze veranderingen op de basis en de top van enkele Gentse sportverenigingen zou kunnen bijdragen tot de aanvaarding van het fenomeen „sport” als een culturele uiting.

Onze probleemstelling is daarbij dubbel interessant, omdat het Gentse sportverenigingsleven tijdens het interbellum een sterk verfranst karakter had. De

1. Deze bijdrage is gebaseerd op een hoofdstuk uit de licentiaatsverhandeling van de auteur: Peter BRAUSCH, *Sport en Vlaamse Beweging te Gent (1928-1939). De rol van de Vlaamse Beweging en het Vlaamse bewustwordingsproces binnen de Gentse sportverenigingen van de Bormsverkiezing (dec. 1928) tot het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog (sept. 1939)*, Gent, R.U.G. (onuitgegeven licentiaatsverhandeling), 1989, 189 p., Sem. Nste Tijden Gesch. promotor: Prof. Dr. R. Van Eenoo.

2. R. VERLINDE, *Sport en Vlaamse Beweging. De sportwereld als voorbeeld van het vernederlandsingsproces in de sociaal-kulturele sektor in het arrondissement Brugge tijdens de jaren dertig*, in: *Wetenschappelijke Tijdingen*, XLIV, 1985, 4, p. 238-250; XLV, 1986, 1, p. 31-39. Onder impuls van prof. Renson werden aan de K.U. Leuven het Archief voor het Turnwezen (Arthur) en het Archief van de Moderne Sport (MOSAR) opgericht. Onder zijn leiding werden ook enkele interessante licentiaatsverhandelingen geschreven waarin de relatie sport-Vlaamse Beweging duidelijk naar voren is gekomen.

3. A. CAUWELS, *Inleiding tot een sociologie van de sport*, in: *Sport*, VIII, 1965, 2 (30), p. 75; C.G.M. MIERMANS, *Sport in een veranderende wereld*, in: *Mens en Medemens*, Utrecht, 1959, 20, passim.

4. Voor W. VAN ZIJLL blijkt een nauwe samenhang tussen maatschappij- en sportontwikkeling uit het verschijnsel van de democratisering. Die democratisering van de gehele samenleving zet zich ook door in de sportbeoefening, die voor verschillende lagen van de bevolking bereikbaar wordt. W. VAN ZIJLL, *Sport en maatschappij in de twintigste eeuw*, in: *Spiegel Historiaal*, 1974, 11, p. 628.

meest in het oog springende uitzondering hierop was ongetwijfeld *Turnkring Ganda*, die een voor een sportvereniging hoogst ongewone belangstelling voor de Vlaamse zaak aan de dag legde.

Het ontstaan van een taalkwestie in de Vlaamse turnwereld

Net zoals bij andere sporten die later uitgroeiden tot volkssporten, zoals voetbal en atletiek, stonden ook in Vlaanderen elitaire verenigingen aan de oorsprong van de turnbeweging. Overgewaaid uit Duitsland, kende de turnsport in de jaren dertig van de vorige eeuw al vrij snel succes in Vlaanderen⁵. Dit succes bleef aanvankelijk beperkt tot een Franstalig en burgerlijk publiek. Geheel verschillend van de ontwikkeling in andere sporten, zette de democratisering van het turnen zich echter reeds vanaf de jaren zestig van de 19de eeuw door, dit vooral onder invloed van de progressieve liberaal N.J. Cuperus (1842-1928)⁶. Door deze democratisering ontwikkelde ook het Vlaamse bewustzijn zich in de turnwereld sneller dan in andere sporttakken. In tegenstelling immers tot andere sporten zoals voetbal en atletiek, die men tot na de Eerste Wereldoorlog in Vlaamse en socialistische kringen hevig wantrouwde wegens het respectievelijk „onvlaams”⁷ en „burgerlijk”⁸ karakter ervan, had men in de turnbeweging niet af te rekenen met dergelijke vooroordelen. Meer nog, turnen werd niet alleen gezien als de manier tot lichamelijke ontwikkeling, maar ook als het ideaal voor de geestelijke vorming van de massa⁹. Al vlug ook begon de grote aanhang van de turnbeweging de belangstelling te wekken van de politieke partijen. Door het veranderende politieke klimaat in de helft van de 19de eeuw — enerzijds de opkomst van de Belgische Werkliedenpartij en anderzijds de tegenstellingen tussen de Katholieke en de Liberale Partij — viel het turnen dan ook ten prooi aan politieke verzuiling¹⁰. Naast de in 1865 opgerichte Fédération Royale Belge de la Gymnastique (Konink-

5. F. DE SCHRIJVER, *De katholieke jongensturnkringen in Zuidoost-Vlaanderen van 1892-1986*, Leuven, K.U.L. (onuitgeg. licentiaatsverh.), 1987, p. 16.

6. R. RENSON, *Betekenis van de 3de Arbeidersolympiade in het kader van de historische ontwikkeling van de sport en de lichamelijke opvoeding in België*, in: *Herdenkingsdag 3de Arbeidersolympiade*. Academische zitting, 1987, p. 1.

7. R. RENSON en T. VAN LEEUWE, *Sport en de Vlaamse Beweging aan de Leuvense Universiteit (1883-1914)*, in: *Onze Alma Mater*, Leuven, 1983, 37, p. 301.

8. R. RENSON, *Betekenis van...*, p. 1; R.F. WHEELER, *Organized Sport and Organized Labour*, in: *Journal of Contemporary History*, 1978, p. 195.

9. G. DESEYN en K. EMBRECHTS, *Burgersport - Arbeiderssport*, in: *Tijdschrift voor Geschiedenis van Techniek en Industriële Cultuur*, dl 10, jrg 3, 1985, nr. 2, p. 6.

10. F. DE SCHRIJVER, *Op. cit.*, p. 18. Deze evolutie zette zich ook in andere landen en vooral in Duitsland door. R.F. WHEELER, *Op. cit.*, passim en H.-J. TEICHLER, *Arbeitersport und Sportgeschichte*, in: *Archiv für Sozialgeschichte*, XVII, passim.

lijke Belgische Turnbond), die zich trachtte te profileren als a-politiek¹¹, ontstonden zo o.m. de Nationale Bond der Katholieke Turn- en Wapenmaatschappijen van België (1892)¹² en de Socialistische Turnbond van België (1904)¹³.

In een „volkse” sporttak zoals het turnen moest de taalproblematiek reeds vroeg opduiken. Doordat de democratisering ook had meegebracht dat de voertaal in de meeste turnkringen het Nederlands was, groeide immers al snel een Vlaams bewustzijn in vele turnkringen. De nationale besturen bleven echter volledig Franstalig, zodat protest tegen de verfransing van de bonden niet kon uitblijven¹⁴. Door de talrijke vernederingen ten gevolge van de verfransing en onder invloed van de politieke ontwikkelingen van dat moment kreeg de Vlaamse turnbeweging vanaf de eeuwwisseling dan ook een militante rol toebedeeld¹⁵.

Binnen de verstarde structuren van de neutrale en de katholieke turnbond kwam het, onder impuls van vlaamsgezinde turnbladen zoals *Volksheil*¹⁶ en *De Turner*¹⁷, al snel tot een botsing tussen de Vlaamse verenigingen en de respectieve bondsbesturen.

In de Koninklijke Belgische Turnbond woedde deze taalstrijd het hardst. Reeds vanaf de jaren 1870 — samenvallend met het succes van de Meetingpartij — waren de Vlaamse en vlaamsgezinde turnverenigingen in de K.B.T. sterk naar voren gekomen. Deze omvangrijke Vlaamse aanwezigheid weerspiegelde zich o.a. in het Vlaamse ideeëngoed dat werd verspreid door de Vlaamse turnbladen¹⁸. *Volksheil* en daarna *De Turner* dweepten met onderwerpen als Vlaamse ontvoogding, taalgelijkheid enz. Volgens deze bladen moest voor de turners de „volksontvoogding door de eigen taal” even belangrijk zijn als de „volksontwikkeling door lichaamsoefeningen”¹⁹. Het duurde nog tot 1933, vooraleer er binnen de K.B.T. voor de taalkwestie een bevredigende oplossing werd gevonden²⁰.

11. Archief Koninklijke Belgische Turnbond, *Statuts F.R.B.G.*, 1865, p. 1.

12. F. DE SCHRIJVER, *Op. cit.*, p. 18; R. RENSON, *Loc. cit.*; F. VAN HAVER, *Het Turnen en de Vlaamse Beweging 1830-1914: een analyse van de bondstijdschriften*, Leuven, K.U.L. (onuitgegeven licentiaatsverh.), 1985, p. 112.

13. F. VAN HAVER, *Op. cit.*, p. 36.

14. F. VAN HAVER, *Op. cit.*, p. 52.

15. *Ibid.*, p. 4.

16. Verscheen van 1873 tot 1895. *De Turner*, XXXIII, nr. 25, 08.12.1934/193, a.

17. *De Turner* verscheen vanaf 1896. Na W.O. I verscheen het enkele maanden, maar werd dan terug opgedoekt tot een nieuwe start in 1921. Het blad nam steeds een militant Vlaams standpunt in. In 1934 kampte het met zware moeilijkheden, nadat de abonnementenverkoop vanaf 1930 steeds was gedaald: van 1100 in 1929 tot nog maar 690 in 1933. *De Turner*, XXXIII, nr. 25, 08.12.1934/194.

18. F. VAN HAVER, *Op. cit.*, p. 112.

19. F. VAN HAVER, *Op. cit.*, p. 51.

20. *De Turner*, XXXIV-XXXVIII, 1935-39, passim.

Bij de socialistische bond was vooral de gematigde houding van de moederpartij tegenover de taalproblematiek en de Vlaamse Beweging doorslaggevend. Voor de partij was de taalkwestie aanvankelijk maar een nevenkwestie²¹ — men wou vooral de economische en sociale doelstellingen waarmaken —, maar toch zag men reeds in dat ook de Vlaamse Beweging een „aspect van de materiële en intellectuele vooruitgang” was en een „eis tot rechtvaardigheid en gelijkheid”²². Hiermee rekening houdend, was er binnen de S.B.T. van een taalkwestie dan ook nauwelijks sprake. De socialistische turnkringen in Vlaanderen waren zowel aan de top als aan de basis volks, dus Vlaamssprekend, en in de nationale bond primeerde de socialistische gedachte²³.

Ook in de Katholieke Turnbond bleef het vrij rustig. De Vlaamse strijd lag verscheidene turnkringen wel nauw aan het hart (door o.a. deelname aan Guldensporenvieringen e.d.), maar hun leden moesten vooral „goede vaderlanders” blijven²⁴. Toch rezen er al in 1920 problemen rond de (barslechte) vertalingen van de bondsverslagen in het Nederlands. Het katholieke turnblad *Belgica*, dat in beide landstalen verscheen, reageerde echter op de klachten²⁵: „’t Was nu het gepaste oogenblik niet om aan te dringen op zaken van taal-aangelegenheid, want zulks kan alleen twist brengen tusschen de Waalsche en Vlaamsche afdelingen en juist deze tweedracht dient nu vooral vermeden te worden; daarom gaan wij niet ’t akkoord met de Vlaamsche maatschappijen”. Maar *Belgica* liet daar toch terstond op volgen²⁶: „Dat deze taalkwestie uit den weg moet is overigens genoeg bewezen, door het feit zelf dat het Bondsbestuur de eerste en gewichtige stappen deed, op punten die het als gegrond beschouwde: het Bondsbestuur gaf toe dat de Vlaamsche verslagen zelfs geene vertaling mochten zijn, doch eigen Vlaamsch opstel!”

Al bij al bleef de katholieke turnbeweging strikt unitair gericht in haar besluitvorming: men was Vlaming, maar ook een „goede Belg”, en bovenal een goed katholiek. Wie de katholieke waarden aanviel, kon dan ook verbeterd weerwerk verwachten²⁷. Het militant Vlaamse karakter en de vrijgevochten mentaliteit van Turnkring Ganda, die vooral na de Eerste Wereldoorlog hun stempel op de vereniging zouden drukken, pasten dus eigenlijk niet binnen de katholieke bond, die steeds een gematigde taalpolitiek had gevoerd en zich

21. M. VAN HAEGENDOREN, *De Vlaamse kwestie in de socialistische beweging tot 1937*, in: *AMSAB-Tijdingen*, Gent, 1987, V, nr. 3-4, p. 27.

22. J. VAN EYNDE, *Het Vlaamse standpunt en de Socialistische Partij*, in: *De Maand*, mei 1963, p. 266.

23. „Toute fête fédérale ou autre aura pour but principal la propagande du Socialisme”, *Statuts...* [Archief K.B.T. II.13]

24. F. DE SCHRIJVER, *Op. cit.*, p. 20.

25. *Belgica*, XXI, nr 5, 01.10.1920/1, b.

26. *Ibid.*, p. 2, b.

27. F. VAN HAVER, *Op. cit.*, p. 113.

steeds ver had gehouden van elke politieke stellingname. Ook binnen de Gentse sportwereld was het door en door Vlaamse Ganda een buitenbeentje. Bijna alle andere grote sportverenigingen in het Gentse waren Franstalig, zowel in naam als in werkelijkheid. Traditierijke verenigingen zoals A.R.A. La Gantoise, Sport Nautique en Club Nautique de Gand recruteerden tijdens het interbellum ook wel reeds uit de lagere bevolgingsklassen, maar waren op bestuursniveau tot diep in de jaren vijftig nog stevig in handen van Franstaligen²⁸.

Turnkring Ganda: volks en Vlaams

Turnkring Ganda is eigenlijk ontstaan uit de turnafdeling van de Anti-socialistisch Jonge Wacht en de Christene Jongelingenbond. Op 15 juli 1896 trad de turnafdeling van de Jonge Wacht toe tot de Nationale Bond der Katholieke Turn- en Wapenmaatschappijen²⁹. Ze betrokken een zaaltje in de Oudburg te Gent. Zoals het elke Gentse katholieke vereniging betaamde, was zij ook aangesloten bij de Anti-socialistische Werkliedenbond³⁰. In die hoedanigheid traden zij vaak op als knokploeg en werden ze ingezet tegen allerhande socialistische verenigingen³¹. „Kort daarna [1898], het was nog ten tijde der geweldige politieke drift, werden onze turners handgemeen met de socialisten in de Keizer Karelstraat. Onze turnleider [Maurits Verdonck] wordt naar huis gedragen en blijft zeven weken bedlegerig. Hij gaat daarna met een dertigtal turners weerwraak nemen in het lokaal der socialisten op de Garenplaats”, zo tenminste luidde het heldhaftig verslag van 34 jaar later.

In 1899 kwam er een breuk met de Anti-socialistische Werkliedenbond en werden zij uit hun lokaal gezet. Een nieuwe vereniging, Turnkring Het Volk, werd opgericht. De kring moest starten met beperkte middelen en kon om te oefenen enkel gebruik maken van een kolenmagazijn. Later werd een geschikt lokaal gevonden in het Pand in de Steenstraat³². Nog in datzelfde jaar werd de turnkring herdoopt in de Christene Jongelingenbond; die betrok een oefen-

28. P. BRAUSCH, *Sport en Vlaamse Beweging...*, passim.

29. K. DE CLERCQ, *Leven en werken van Maurits Verdonck (1879-1968)*, Leuven, K.U.L. (o.l.), 1987, p. 41.

30. In 1890 gesticht door A. Verhaegen, onafhankelijk van de Katholieke Partij. De Bond bestond uit een aantal katholieke Gentse arbeidersverenigingen en telde van in het begin een zesduizend leden. Zoals de benaming reeds laat vermoeden was de Bond bekend om zijn fel anti-socialistisch karakter. Het lokaal bevond zich in de „Roden Hoed”.

SCHOLL, *Christen-democratische arbeidersorganisaties*, in: K.A.B., S.V. De Arbeiderspers, II, p. 273; E. CLAEYS, *Honderd jaar christelijke mutualiteit in het arrondissement Gent*, in: *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, jrg. 47, nr. 10, p.

31. *Vlaanderen's Turnblad (V.T.)*, II, 21, 05.11.1932/s.p.

32. *Loc. cit.*

lokaal in de Burgerkring. Maar ook binnen de Jongelingenbond groeide er onenigheid en op het eind van 1902 werden 136 leden aan de deur gezet, onder hen ook turnleider Maurits Verdonck³³.

Nog in 1902 richtten deze dissidente turners onder leiding van Verdonck een nieuwe turnkring op, die in eerste instantie de benaming De Vlaamse Turners meekreeg. De kersverse vereniging oefende in een zaal in de Molenaarsstraat. In oktober van dat jaar werd de naam veranderd in GANDA. Doch pas op 15 januari 1903 werd de Turn- en Wapenkring GANDA officieel opgericht met „Hou ende Trou” als kenspreuk. Ook sloot de nieuwe turnkring zich aan bij de Anti-socialistische Werkliedenbond en de Oost-Vlaanderen Turngouw (d.i. de Oostvlaamse afdeling) van de Bond der Katholieke Turn- en Wapenkringen.

Ganda oefende die eerste jaren in café „Het Park” op het St-Pietersplein³⁴, maar verhuisde na de Eerste Wereldoorlog naar de Rozierstraat³⁵.

Ganda kende in de loop der jaren bij de talrijke turnfeesten en kampioenschappen waaraan de turnkring deelnam, vele sportieve hoogtepunten: Wereldkampioen³⁶ mannen 1908 en 1913 te Rome, Wereldkampioen mannen en vrouwen 1929 te Praag³⁷ enz. Dank zij die vele successen werd Ganda in Vlaanderen én in het buitenland³⁸ doorlopend aangezocht om turnfeesten en andere spektakels op te luisteren. Gedurende al die jaren was het Verdonck die de leiding had over de turnploegen: hij oogstte ook veel bijval met zijn „Kunstgroep”, die vanaf 1921 op zangfeesten e.d. Vlaamse liederen uitbeelde³⁹. Tot in de jaren dertig waren de ploegen van Ganda bijna onklopbaar: in 1927 had Ganda reeds 401 eerste prijzen in de wacht gesleept op 478 wedstrijden⁴⁰.

Ganda was daarenboven lange tijd de enige Gentse katholieke turnkring met een „juffersafdeeling”, die net zoals de mannenafdeling grote bekendheid verwierf. Van 1924 af bleef die vrouwenafdeling ongeslagen met o.a. titels van Europees Kampioen (Brno 1922) en Wereldkampioen (Praag 1929).

33. *Geschiedenis der Turnmaatschappij GANDA*, (gestencild), 1932, s.n., 12 p.; Archief R.U.G., *Schenking Verdonck*, 5, map stichting Ganda.

34. *Standregelen der Maatschappij „GANDA”*, Gent, Huyshauwer en Scheerder, 1909, p. 1.

35. Rozierstraat 85. *Volk*, 10.04.30/5, f.

36. Deze wereldkampioenschappen werden eerst ingericht door de Italiaanse Bond van Katholieke Sportverenigingen (F.A.S.C.I.) en, na Rome, door de Union Internationale d'Oeuvres Catholiques d'Éducation Physique (U.I.O.C.E.P.). K. DE CLERCQ, *Op. cit.*, p. 49 en 63.

37. *Vooruit*, 09.07.29/5, d.

38. „Ganda werd uitgenoodigd deel te nemen aan het Duitsche Bondsfeest in 1930, aan het Fransche Bondsfeest te Algiers (Afrika) in 1930 en aan het internationaal feest te Lubjana in Yougo-Slavië in 1931”. *De Gentenaar*, 18.07.1929.

39. *Gieljotiene*, 10.07.1938/1, d: „En de Vlamingen doen zoals de dappere jongens van Ganda deden onder 't geleide van hun onovertroffen meester: Dr. Maurits Verdonck. Die Ganda-jongens luisterden met gebarenspel en aangepaste bewegingen de liederen van 't Zangfeest op”.

40. Algemeen verslag, p. 27, s.p., ARUG, *Schenking Verdonck*, doos 4.

De leden hielden zich echter niet enkel onledig met turnen; in de schoot van de kring zelf werd er ook nog gebokst en waren er een voetbalafdeling, een atletiekafdeling, een kaarterafdeling, een schermafdeling, een muziekafdeling, een studiekring, een springers- en een zwemafdeling (o.l.v. Albert Verhoeven)⁴¹.

Ondanks deze sportieve successen kende Ganda een rumoerig bestaan. Eerst was er de afscheuring van een groep leden die de „Artevelde Telgen” stichtten⁴²; enkele jaren later (in 1931) werd Ganda eerst tijdelijk, een jaar nadien definitief uit de Oost-Vlaanderen Turngouw en de Katholieke Turnbond gezet⁴³. Ondertussen waren ze ook reeds uitgesloten uit de Katholieke Werkliedenbond Het Volk (hierover verder meer).

Deze uitsluitingen hadden natuurlijk tot gevolg dat Ganda zich op competitieniveau niet meer kon meten met andere verenigingen. Daardoor kwam het ook dat de Kunstgroep, mede door haar groot succes op Vlaamse manifestaties zoals zangfeesten, 11 juli-vieringen, IJzerbedevaarten e.d., vanaf 1932 meer en meer het eigenlijke turnen ging overvleugelen.

Maurits Verdonck: de man achter Ganda

Maurits Verdonck (1879-1968) had de hele voorgeschiedenis van Ganda vanaf de Anti-socialistische Jonge Wacht van dichtbij meegemaakt. Op 18-jarige leeftijd (2 september 1897) was hij reeds aangesteld tot bestuurder van de Jonge Wacht⁴⁴. Bij de Christene Jongelingenbond werd hij vervolgens turnleider. Deze functie zou hij bij Ganda, als mede-stichter, blijven vervullen tot 1958⁴⁵. Mettertijd zou hij zijn turnleiderschap combineren met de functie van voorzitter.

Verdonck richtte van in het begin van de jaren '20 verscheidene cursussen in voor voorturners. Die leergangen waren snel bekend om hun degelijkheid, zodat hij — niet zonder enige eigendunk — aan Ganda de naam „Hoogere Volksschool voor Lichamelijke Opvoeding” gaf⁴⁶.

Ook was hij de man geweest achter de oprichting van het Hoger Instituut voor Lichamelijke Opvoeding (H.I.L.O.) aan de Universiteit te Gent, waar hij vanaf 1925 doceerde⁴⁷. In die hoedanigheid schreef hij trouwens enkele werkjes

41. *V.T.*, III, 2, 15.04.33/8, a.

42. K. DE CLERCQ, *Op. cit.*, p. 65.

43. *Geschiedenis...*, ARUG, *Schenking Verdonck*, 5, p. 12.

44. *V.T.*, II, 21, 05.11.32/s.p.

45. K. DE CLERCQ, *Op. cit.*, p. 86.

46. *Gent-Sportief*, 24.10.28/3, b.

Algemene Vergadering 23.10.1921, ARUG, *Schenking Verdonck*, doos 2.

47. Interview *John en Frans Van den Bossche*, 17.04.89.

i.v.m. turntechnieken. Ook hield hij zich intens bezig met het ontwikkelen van turnoefeningen en het uitbeelden (door zijn Kunstgroep) van Vlaamse liederen⁴⁸.

Vóór alles was hij echter de bezieler van de Turnkring Ganda. De naam Ganda werd doodeenvoudig vereenzelvigd met de persoon Verdonck. Bestuursleden kwamen en gingen, maar „de leider” Verdonck, die zelf ook een uitstekend turner schijnt geweest te zijn, bleef en dwong blijkbaar bewondering en bekendheid af bij velen⁴⁹.

**„Prof. Dr. M. Verdonck
Stichter en ziel van Ganda**

... „Wie zou Prof. Dr. Maurits Verdonck in het Vlaamsche land niet kennen? De duizenden Vlamingen die de 11 Juli-viering meemaakten, of mede omheen de glorieuzen steenen toren naar de IJzervlakte pelgrimeerden, zullen zich genoeg de prachtprestaties der Ganda-mannen herinneren...”

Verdonck was zeer vlaamsgezind. Hij was een persoonlijke vriend van Prof. Dr. Frans Daels⁵⁰, jarenlang voorzitter van het IJzerbedevaartkomitee, en publiceerde diverse werken met en over Vlaamse liederen⁵¹. In 1933 werd hij uitgenodigd om zitting te nemen in het bestuur van de Vlaamsche Voetbalbond⁵². Of Verdonck daarop inging, konden we echter niet achterhalen.

Tot op hoge leeftijd zou de invloed van Verdonck op Ganda zeer groot blijven. Het is duidelijk dat hij erin geslaagd was zijn ideeën, niet enkel op sportief maar ook op ideologisch gebied over te brengen op de vereniging en haar leden. De sterke persoonlijkheid, het koppige karakter en de politieke overtuiging van de onbetwiste „Leider” Verdonck, die voor veel buitenstaanders ongetwijfeld als hautain moet zijn overgekomen, hebben dan ook al die jaren het wel en wee van Ganda mee helpen bepalen.

GANDA: een volkse turnvereniging

Vanaf het ontstaan van Ganda tot haar verwijdering uit de Katholieke Turnbond kende de kring steeds een groot ledenaantal: in 1919 telt men 4 ereleden en 190 werkende leden⁵³. In 1920, bij de stichting van de vrouwenaf-

48. K. DE CLERCQ, *Op. cit.*, passim.

49. *De Dag*, 07.03.1938/7.

50. Brief Daels aan Verdonck, 19.02.59, ARUG, *Schenking Verdonck*, doos 4.

51. M. VERDONCK, *Vlaamsche Liederden Deel I*, Gent, Imprimerie de Musique Dogilbert, 1934. Omvangrijke briefwisseling tussen Dogilbert en Verdonck, ARUG, *Schenking Verdonck*, doos 3.

52. *V.T.*, III, 3, 20.05.33/12, a.

53. Ledenlijst 1919, ARUG, *Schenking Verdonck*, doos 5.

deling, kwamen daar nog eens 50 vrouwelijke leden bij⁵⁴. In 1921 telde men reeds 250 leden (waarvan 228 werkende)⁵⁵. In 1930 was het aantal opgelopen tot 360 leden⁵⁶. In 1932 daalde het ledenbestand echter angstwekkend tot 196 leden⁵⁷ (waarschijnlijk als gevolg van de uitsluiting uit de katholieke bond).

Aan de hand van het beschikbare bronnenmateriaal was het helaas onmogelijk een beeld te schetsen van het gemiddelde Ganda-lid. We konden slechts één ledenlijst (1919) terugvinden met de vermelding van de beroepen⁵⁸. Daaruit kan wel afgeleid worden dat de leden in die jaren afkomstig waren uit de arbeidersklasse en de lagere middenstand: „smid, bediende, electricien, spinner, chauffagelegger, student, bakker, onderwijzer, steendrukker, goudsmid, gevangenisbediende, straatwerker, handelaar, ajuteur, letterzetter, chocolatier, koffiehuishouder, timmerman, encadreur,...

Ganda ging prat op dat volkse karakter van de turnkring, zoals duidelijk uitgedrukt wordt in het verslag van de Algemene Vergadering van 23 oktober 1921.”⁵⁹ Dit is het klare bewijs,...., dat onze kring door eenige werkjongens gesticht op dit oogeblik de eigenlijke Hoogeschool is voor lichamelijke opvoeding van ons volk en een der degelijkste scholen der wereld is, en is er gebrek aan geld, armoede is geen schande, maar fier mogen wij op den afgelegden weg terugblikken”.

Niet enkel binnen de vereniging zelf leefde dat bewustzijn een echte volkse kring te zijn. In de feestrede in de Universiteit van Gent, uitgesproken ter ere van de 60ste verjaardag van Verdonck in 1939, wordt dat nog maar eens aangetoond: „Zoals altijd bestaat Ganda uit volksjongens”⁶⁰.

In de crisis van de jaren dertig treedt het volkse karakter nog sterker naar voren, zij het op een totaal andere manier: in 1933, naar aanleiding van de schrijnende werkloosheid, wordt binnen de turnkring een tombola georganiseerd⁶¹: „de opbrengst daarvan dient om de kinderen onzer werklooze leden kerstgeschenken te kunnen aanbieden”.

Ook het lidgeld lag beduidend lager dan bij andere bekende grote sportverenigingen. In 1909 moest een volwassen lid wekelijks 15 centiem betalen (op jaarbasis dus ongeveer 7,5 fr). Bij zijn aanvaarding als lid moest hij ook een eenmalige som van 50 centiemen storten⁶².

54. K. DE CLERCQ, *Op. cit.*, p. 57.

55. *Id.*, p. 61.

56. *De Standaard*, 27.04.30.

57. *Geschiedenis...*, ARUG, *Schenking Verdonck*, doos 5, 1932, p. 12.

58. Ledenlijst 1919, ARUG, *Schenking Verdonck*, doos 5. Zie ook K. DE CLERCQ, *Op. cit.*, p. 56.

59. ARUG, *Schenking Verdonck*, doos 2.

60. Feestrede 60ste verjaardag Verdonck 21.04.39, anoniem, Gent, ARUG, *Schenking Verdonck*, doos 2.

61. Omzendbrief Verdonck aan de leden, ARUG, *Schenking Verdonck*, doos 2.

62. *Standregelen der maatschappij „GANDA”*, art. 4, p. 4.

Net zoals vele elitaire sportverenigingen had het volkse Ganda in zijn statuten enkele beperkingen i.v.m. ledenaanwerving opgenomen⁶³.

„Art. 5. — De personen die wenschen deel te maken [sic] der maatschappij moeten zich schriftelijk laten voorstellen. Het bewijs van voorstelling ondertee-kend door twee leden en de voorgestelde moet minstens 14 dagen in de turn-zaal uithangen.

Art. 6. — De leden worden in geheime zitting door het bestuur bij meerderheid van stemmen aanvaard. Ieder lid mag nopens den voorgestelde opmerkin-gen aan het bestuur maken, en zal op schriftelijke aanvraag in de volgende zit-ting aanhoord worden”.

Ook hier moest een nieuw lid dus vooraf een selectie ondergaan. Dat hiervoor dezelfde (financiële en sociale) criteria werden gebruikt als bij elitaire clubs, lijkt ons echter zeer onwaarschijnlijk.

Verdraagzaam pluralisme

Zoals reeds eerder aangehaald, was Ganda in de beginjaren uitgesproken ka-tholiek en anti-socialistisch. Het militante element uit de jaren van de Jonge Wacht en van de Jongelingenbond was aanvankelijk in de nieuwe turnkring in dezelfde mate aanwezig: reeds bij hun eerste deelname aan een Bondsfeest (Leuven 1904) raakten Gandaleden slaags met een aantal liberalen en socia-listen⁶⁴. Ook in het buitenland werden ze al snel bekend (of berucht) om hun slagkracht⁶⁵: „Wij leverde [sic] ook nog slag tegen de vry metselaars [in Rome] en werden door Z.H. de Paus warm gefeliciteerd. Midderwyl hadden wy te Roubaix met 48 Keurturners zoo gevochten dat ook de Fransche socia-listen voor ons ontzag kregen,...”. Ze zouden in een periode van meer dan zestien jaar⁶⁶ „een honderdtal keeren slag leveren om de vrijheid van mani-festeeren op straat voor de katholieken te veroveren”.

Na de Eerste Wereldoorlog zou dat fanatiek katholiek karakter plaats maken voor een meer ruimdenkend standpunt, wat enkele jaren tevoren gewoon on-denkbaar zou zijn geweest. Reeds in 1921 werd trots vermeld⁶⁷: „Liberale en socialistische maatschappijen doen een beroep op onze gediplomeerde turn-leiders”.

Alhoewel Ganda nog steeds opkwam voor „de Kristelijke, Vlaamsche Turn-zaak”⁶⁸ begon de turnkring de door het Bondsbestuur opgelegde beperkin-

63. *Ibid.*, p. 4.

64. K. DE CLERCQ, *Op. cit.*, p. 47.

65. *Geschiedenis...*, ARUG, *Schenking Verdonck*, doos 5, p. 3.

66. *V.T.*, II, 21, 05.11.1932/s.p.

67. *Alg. Verg.* 23.10.1921, ARUG, *Schenking Verdonck*, doos 2.

68. *V.T.*, I, 1, 05.12.31/2, a.

gen meer en meer als hinderlijk te ervaren. Ook de onverdraagzaamheid van de katholieken tegenover andersdenkenden viel bij Ganda⁶⁹ niet langer meer in goede aarde.

Door het bestaan van de vrouwenafdeling verkeerde Ganda voortdurend in conflict met de bondsreglementen, die de absolute scheiding van de beide seksen tijdens het oefenen voorschreven. Dit laatste zou trouwens in 1931 een van de hoofdredenen van de uitsluiting van Ganda uit de Bond worden⁷⁰. De uitsluiting zorgde er daarenboven voor dat ze een nog meer neutrale politiek gingen voeren. De kritiek op de al te strenge voorschriften, opgelegd door de Bond, werd na de uitsluiting natuurlijk nog scherper⁷¹. „Van den K. turnbond gesproken, denkt u niet dat de turnersziel er uitgerukt is, om er een aalmoezeniersziel in de plaats te zetten?“. Al bij al waren ze er bij Ganda dan ook niet rouwig om uit de Bond gezet te zijn: „Thans staan wij geheel onafhankelijk en zijn wij totaal vrij“⁷².

Na de Eerste Wereldoorlog was Ganda dus van een strijdend katholieke kring geëvolueerd naar een neutrale vereniging⁷³, die wel nog de naam had kristelijk te zijn, maar die toch ook open stond voor andere overtuigingen.

Vlaanderen's Turnblad als spreekbuis voor radicale standpunten

Onder impuls van Verdonck werd in december 1931 het tijdschrift *Vlaanderen's Turnblad* opgericht. Het lag in Verdoncks bedoeling het nieuwe blad mettertijd te laten uitgroeien tot het turnblad van Vlaanderen zoals zijn illustere voorgangers *De Turner* en *Volksheil*. Het verscheen 2 keer per maand en telde doorgaans 8 tot 10 bladzijden. Van bij het begin stelde de redactie zichzelf hoge eisen⁷⁴. „... voor ons hebben we enkel één doel: de Kristelijke, Vlaamse Turnzaak, en tot het bereiken van dit doel zien we de werkelijkheid vlak in de oogen, stellen we de diagnose der ziekte — waaraan de turnzaak lijdt — vast, duiden we aan waar die ziekte huist, zullen we medehelpen, uit al onze macht om die ziekte uit te roeien.

69. *V.T.*, II, 1, 05.01.1932/10, a.: „...Dan vinden we het spijtig voor de achterlijkheid der katholieke turners. Ganda bezit de werken van al degenen die boeken schreven over het turnen, niet omdat de schrijvers ervan katholiek, liberaal, socialist of nationalist zijn, maar om de wetenschappelijke aard van al die schrijvers te leeren kennen en waardeeren“.

70. Brief Oost-Vlaanderen Turngouw aan Ganda 03.06.31 en 29.04.32, ARUG, *Schenking Verdonck*, doos 5.

71. Verdonck aan onbekende 21.06.1934, ARUG, *Schenking Verdonck*, doos 5.

72. *De Dag*, 07.05.35 [kranteknipstel ARUG, *Schenking Verdonck*]

73. Wat onder andere blijkt uit dit artikelje: „Uniformen van politieke strekking worden dit jaar niet toegelaten. Natuurlijk zullen de leden van Ganda, in turncostuum, de ordewacht vormen, daar Ganda geen politieke strekking heeft“. Onbekende krant, 07.08.1934/3, a. Kranteknipstel, A.D.V.N., 88/209.

74. *V.T.*, I, 05.12.1931/2, a.

En daarom zal *Vlaanderen's Turnblad* niet het blad, niet het orgaan zijn van één kring: het moet en zal het orgaan worden voor alle turners, die Kristelijk zijn, die Vlaamsch denken en handelen, wien de turnzaak nauw aan het hart ligt”.

Het blad was ondanks de grootse plannen geen lang leven beschoren. Het eerste jaar waren er slechts 102 abonnementen, zodat men niet uit de kosten raakte⁷⁵. In 1933 werd het dan ook opgedoekt „bij gebrek aan geldelijke middelen”⁷⁶.

Uit die drie jaargangen van *Vlaanderen's Turnblad* is echter heel wat informatie te halen aangaande de positie van Ganda tegenover een aantal politieke hangijzers. Het blad ging de moeilijkheden niet uit de weg en was meer dan eens verwickeld in een hevige pennestrijd met kranten zoals *La Flandre Libérale* en de *Gazet van Antwerpen*⁷⁷. Tenslotte werd vooral in de rubriek „Strijdpenning” vaak ongezouten de vlaamsgezinde mening weergegeven door de leden zelf. Ook hieruit bleek meermaals de politieke overtuiging van de leden.

Het Vlaamse imago van Ganda

Over de voertaal binnen de vereniging bestaat geen twijfel. Aangezien Ganda voor het grootste deel bestond uit arbeiders en lagere middenstanders, sprak men gewoon Nederlands, of meer waarschijnlijk Gents. De statuten, die in 1909 verschenen, waren uitsluitend in het Nederlands opgesteld, voor die periode een unicum.

Dit zegt echter nog niets over Ganda's houding tegenover of zijn betrokkenheid bij de Vlaamse Beweging. Ganda was opgericht met het doel⁷⁸ „hare leden aan orde en tucht te gewennen en bij te dragen tot de versterking hunner vaderlandslievende gevoelens”. Na de Eerste Wereldoorlog zou Ganda zich echter stelselmatig verwijderen van die „vaderlandslievendheid”.

Niet enkel de inhoud van *Vlaanderen's Turnblad* geeft de vlaamsgezindheid van Ganda weer, ook de talloze deelnames aan IJzerbedevaarten en andere Vlaamse manifestaties bewijzen de militante rol van de turnkring binnen de Vlaamse Beweging.

Vanaf 1920 was Ganda reeds opgetreden op de Vlaamse Wetenschappelijke Congressen te Brugge, Antwerpen, Kortrijk en Gent, waar zij de voordracht van Verdonck over turnen begeleidde en ondersteunde⁷⁹. Vanaf 1923 ook

75. Uitgaven en inkomsten V.T. 1931-1932, ARUG, *Schenking Verdonck*, doos 5.

76. *De Dag*, 07.05.35.

77. *V.T.*, II, 14, 20.07.32/67, a. *V.T.*, II, 1, 05.01.32/10, a.

78. *Standregelen...*, p. 3, art. 2.2.

79. K. DE CLERCQ, *Op. cit.*, p. 65.

zorgden de Gandaturners voor de ordedienst tijdens de IJzerbedevaarten⁸⁰. Ongetwijfeld waren zij hiervoor uitgekozen op voorspraak van Frans Daels, die niet enkel voorzitter van het IJzerbedevaartkomitee was, maar tevens erevoorzitter van Ganda en een persoonlijke vriend van Verdonck. Daels' vrouw was daarenboven voorzitster van de juffersafdeling. Toch is het niet enkel de steun van Daels die Ganda aangezet zal hebben tot actieve medewerking aan de bedevaarten. Het was ook nog eens extra publiciteit en goed voor het imago van de vereniging. In de Vlaamse pers werd immers doorgaans zeer lovend gesproken over het werk en het optreden van Ganda in Diksmuide: „De flinke en machtige groep turners van „Ganda”,..., zorgt voor de orde en de tucht, en kwijt zich uiterst best van haar taak...”⁸¹.

„... en de turnvereniging Ganda handhaaft op de beste manier de orde...”⁸².

„De duizenden Vlamingen die,..., mede omheen den glorieuzen steenen toren naar de IJzervlakte pelgrimeerden, zullen zich genoeg de prachtprestaties der Ganda-mannen herinneren”⁸³.

Het Vlaamse imago van Ganda werd door zijn medewerking aan de Bedevaarten dus alleen maar sterker; over de turners werd met veel bewondering gesproken. Toen in 1930 de gendarmes op het marktplein van Diksmuide in de opgewonden menigte chargeerden⁸⁴, bewaarden de Gandaturners hun koelbloedigheid en voorkwamen het ergste. Het IJzerbedevaartkomitee zond dan ook een dankbrief en zei zijn financiële steun toe aan de gewonde leden⁸⁵.

Toch boterde het niet altijd tussen het IJzerbedevaartkomitee en de van nature koppige Verdonck. In 1931 bijv. was er een boze briefwisseling tussen beide partijen over de — volgens het komitee — te hoge onkostennota's van Ganda voor dat jaar. Ook de onderlinge rivaliteit tussen de turners en de leden van enkele andere Vlaamse organisaties die deel uitmaakten van de ordediensten, was een doorn in het oog van het komitee⁸⁶.

Op de jaarlijkse Guldensporenvieringen was Ganda steeds present⁸⁷. In Gent

80. *Geschiedenis...*, 1932, p. 8; *De Standaard*, 27.04.30; *Gazet van Antwerpen*, 22.08.1932/3, e; *De Morgenpost*, 22.08.1932/2, e.

81. *Volk*, 20.08.29/1, a.

82. *Gentenaar*, 28.08.31/1,f.

83. *De Dag*, 07.03.38/7.

84. Tijdens de plechtigheid had de piloot van een sportvliegtuigje, reserveluitenant Labrique, provocerende anti-vlaamse strooibiljetten boven de IJzervlakte uitgestrooid, waardoor na de plechtigheid de gemoederen verhit geraakten. *De Standaard/Het Nieuwsblad*, speciale editie, 22.08.1937/1, a.

85. Brief Daels aan Ganda, 29.08.30. ARUG, *Schenking Verdonck*, doos 5.

86. ARUG, *Schenking Verdonck*, doos 5.

87. Programma Guldensporenefeest 11.07.31, ARUG, *Schenking Verdonck*, doos 4.1, V.T., II, 14, 20.07.32/67, a; *De Dag*, 07.03.38; *Gieljotiene*, 10.07.38/1, d; K. DE CLERCQ, *Op. cit.*, passim; *Gieljotiene*, 23.07.1939/2, c.

werden deze op de Kouter gehouden en de Kunstgroep van Ganda was er graag gezien. Toen ze in 1939 een eerste maal verstek liet gaan, merkte men in *De Gieljotiene* met grote spijt op: „...’t was op den Kouter een arm beestje. De oorzaken???? Azijnpissertij; ruziemakerij; politieke berekening en jaloezheid!! Wie kreeg het in z’n kop om de dansgroep te vragen, onder de leiding van eene uitgesproken Franschgezinde jufvrouw? Waar zijn de triomfdagen van enkele jaren geleden, toen „Ganda” onder leiding van Hoogleraar Dr. Maurits Verdonck het feest op den Kouter naar een schitterend welslagen leidde?”

Niet alleen in Gent luisterde Ganda de Guldensporenvieringen mee op. De turnkring werd elk jaar rond 11 juli overrompeld met aanvragen uit geheel Vlaanderen om te gaan optreden. Het waren soms chaotische toestanden. Zo moest men in 1932 de groep in drieën opsplitsen. Op 10 juli trad Ganda immers tezelfdertijd op in Ledeberg, Lokeren en Oostrozebeke. Als toemaatje traden ze de dag nadien nog eens op op de Gentse Kouter⁸⁸.

Vaak trad de Kunstgroep Ganda in de jaren dertig op bij manifestaties die ingericht werden door vlaamsgezinde organisaties zoals de V.O.S., de Vlaamse Toeristenbond of het Davidsfonds. De Kunstgroep reisde het hele land af om aan de grote vraag te voldoen: Evergem, Merelbeke, Zulte, Leuven, Ronse, Halle, Middelkerke... en in de plaatselijke pers waren de commentaren over Ganda lovend⁸⁹. „Het Davidsfonds danken we een mooien avond te meer!... „Heer professor Verdonck haalt eere van zijn werk. Wij hebben vol bewondering moeten staan...

Hij en zijn „Ganda” laten in Eecloo een beste herinnering en een onuitwisbaren indruk”.

Vooral de Variafeesten die doorgingen in de Gentse K.N.S. en ingericht werden door de V.T.B., kenden een groot succes⁹⁰.

Ganda begon zichzelf meer en meer als voorvechter van de Vlaamse belangen in de Belgische turnwereld te zien⁹¹: „... voor ons hebben we enkel één doel: de Kristelijke Vlaamsche Turnzaak...”

De strijd voor vervlaamsing in andere sporttakken liet Ganda echter evenmin koud⁹². „Onze leider werd uitgenoodigd deel uit te maken van het Bestuur van den Vlaamschen Voetbalbond... Er komt een Vlaamsche Zwembond en ook de Vlaamsche Atletiekbond is op komst”.

De militante houding van Ganda wordt het best geïllustreerd door de vaak cynische artikels in *Vlaanderen’s Turnblad* i.v.m. de taalmisbruiken in de turnwereld.

88. K. DE CLERCQ, *Op. cit.*, p. 80.

89. *Gazette van Eeklo*, 23.10.1932, ARUG, *Schenking Verdonck*, doos 5.

90. K. DE CLERCQ, *Op. cit.*, p. 84. Programma Groot Varia-Feest 01.04.1939, ARUG, *Schenking Verdonck*, doos 5., *Gieljotiene*, 12.03.39/3, c.

91. *V.T.*, I, 1, 05.12.1931/2, a.

92. *V.T.*, III, 3, 20.05.1933/12, a.

Het tijdschrift schold de Franssprekende bondsbestuurders meer dan eens de huid vol en kloeg doorlopend de mistoestanden binnen de Turnbonden aan⁹³. „Nu zijn weer de Vlaamsche turners „in blok” uit de Bondsvergadering van den Belgischen Turnbond getreden, omdat zij door hun voorzitter beleedigd werden. Wanneer wordt er recht gedaan, zonder te beleedigen, buiten te smijten, te broodrooven, te lasteren, te bedriegen, te kruipen? Wanneer?”

Wanneer dan de strijd om de vervlaamsing van de Bonden zijn eerste vruchten begon af te werpen, reageerde de redactie eerder koel en sarcastisch⁹⁴: „Er wordt ons gemeld, dat een Bondsblad [van de Kath. Bond] verschenen is: „Bondsblad” voor de Vlaamschsprekende turners, en „Le Signal”,... Sapperdeboeren, zouden daar nationalistische drijfveren de schuld van dragen?” De bereikte resultaten gingen voor Ganda duidelijk niet ver genoeg. Zij konden natuurlijk zoveel kritiek spuien, omdat ze zelf, na hun uitsluiting uit de Katholieke Bond, van geen enkele officiële organisatie deel meer uitmaakten. Vooral de Franssprekende Gentse afgevaardigden moesten het ontgelden⁹⁵: „In de vergadering van den Koninklijken Belgischen Turnbond, gehouden den 25n Maart 1933, werd eindelijk aan de Vlaamsche Turners gedeeltelijk wat voldoening geschonken op taalgebied, nadat eerst makker Oscar De Cock, de man uit de stoet van Gand français, een Fransche decoratie bekomen had...” Slechts één maatregel was blijkbaar voldoende voor Ganda om de Vlaamse belangen voorgoed veilig te stellen, nl. de oprichting van een eigen Vlaamse Turnbond: „Wanneer een Vlaamsche Bond?”⁹⁶ Als we aan deze doelstelling denken vinden we het op het eerste gezicht dan ook vrij verwonderlijk dat bij de start van de Vlaams-nationalistische Blauwvoetbond in 1930⁹⁷ Ganda niet direct op de boot was gesprongen. Op de keper beschouwd was dit toch niet zo eigenaardig. Op het moment immers van de oprichting van deze vereniging maakte Ganda nog steeds deel uit van de Katholieke Turnbond; het risico om alles te verliezen door lucratief deel te gaan uitmaken van een Bond die nog alles te bewijzen had, vond het Gandabestuur waarschijnlijk te groot. Toch zijn er contacten geweest tussen de nieuwe bond en Ganda in de persoon van Verdonck. Die stelde in juni 1930 een aantal oefeningen ter beschikking van de Blauwvoetturners⁹⁸.

93. *V.T.*, II, 8, 20.04.1932/42, b.

94. *V.T.*, 05.04.1932/39, b.

95. *V.T.*, III, 3, 20.05.1933/12, a. Deze De Cock was medestichter van Turn- en Wapenkring Vriendschap geweest, die in Gent bekend stond om zijn „bourgeois-karakter”. Daarom waarschijnlijk de spottende opmerking over de „Fransche dekoratie”. *De Turner*, XXIX, 3, 08.02.1930/12, b.

96. *V.T.*, II, 11, 05.06.32/55, b.

97. *Standaard*, 21.04.1930.

98. *Blauwvoetberichten*, nr 3, 01.10.30/3, b.

Het feit dat Ganda zichzelf graag voordeed als een kristelijke en Vlaamse, maar vooral toch als een onafhankelijke vereniging, neemt niet weg dat dat door de buitenwacht wel even anders werd gezien. Wanneer een (anoniem) Gandalid in de rubriek „Strijdpennig” uitriep dat de activisten niet uit eigenbelang maar uit idealisme hadden gehandeld⁹⁹, was het niet te verwonderen dat bepaalde kringen dergelijke uitspraken maar matig apprecieerden. Zo was het voor de Vlaamsgezinde pers overduidelijk dat het Gentse stadsbestuur en andere officiële instanties Ganda links lieten liggen louter wegens zijn vlaamsgezindheid: „... zonder steun van de openbare besturen, die „Ganda” zeker te Vlaamsch vinden”¹⁰⁰.

„Voor iemand als Charlie Chaplin, en Josephine Baker, daar staan onze rijke mensen en politiciers in bewondering. Maar voor eene groep werkjongens die de faam onzer stad en van ons volk in de verste gewesten, en triomfantelijk de Gentsche kleuren laten wapperen, tot buiten Europa’s grenzen, daar hebben onze overheden geen tijd voor. Immers, de Ganda wil zich niet in den een of anderen politieken wagen laten spannen. Die club is vooreerst Vlaamsch, en dat is de veroordeling”¹⁰¹.

Ook het deelnemen van Ganda aan de IJzerbedevaarten viel duidelijk niet bij iedereen in de smaak: de gevolgen daarvan waren soms niet te onderschatten¹⁰². Wij vernemen het treurige nieuws als zouden twee onzer leden broodloos gesteld geworden zijn om hun medewerking aan de IJzerbedevaart. Wanneer wordt de Vlaamsche Leeuw het tergen moe?”

Ondanks dergelijke reacties bleef Ganda uitkomen voor zijn vlaamsgezindheid. Dit blijkt uit de kleinste details. Zo merken we op de officiële foto’s van de Ganda-ploegen in Praag (1929) op de achtergrond steeds een leeuwenvlag met onderaan de kenspreuk „Hou ende Trou”¹⁰³. Ook toen Ganda o.l.v. Albert Verhoeven een zwemafdeling oprichtte, kreeg die de naam V l a a m s c h e Zwemvereniging¹⁰⁴. Al die elementen bepaalden mee het Vlaamse imago van Ganda. Dit imago werd door bepaalde delen van de pers opgehemeld¹⁰⁵, andere vreesden de opname van Ganda binnen het Vlaams-nationalistische kamp”¹⁰⁶. Het was opvallend, hoe Ganda zich de laatste jaren openlijk in het nationalistisch vaarwater thuisgevoelde...”

Op die aantijgingen reageerde *Vlaanderen’s Turnblad* echter als gestoken door een wesp¹⁰⁷: „Wat het nationalistisch vaarwater betreft! Ganda behoort tot

99. *V.T.*, II, 6, 20.03. 32/36, b.

100. *Standaard*, 27.04.30.

101. *Pierlala*, 29.06.30/6, a.

102. *V.T.*, II, 17, 05.09.1932/68, a.

103. Programma IJzerbedevaart 1930, ARUG, *Schenking Verdonck*, doos 5.

104. *V.T.*, III, 2, 15.04.33/8, a.

105. „Waatlijk een vereeniging waarop Vlaanderen prat mag gaan...” *Standaard*, 27.04.30.

106. *Gazet van Antwerpen*, waarschijnlijk oktober 1931; in: *V.T.*, II, 1, 05.01.1932/10, a.

107. *Id.*, *Loc. cit.*

geen enkele partij. Ze is Christelijk en Vlaamsch! Ordedienst doet ze te Diksmuide ter gelegenheid der IJzerbedevaart ofwel in de Kerken,..., maar dat is toch geen nationalistisch vaarwater?"

Men was er zich bij Ganda blijkbaar niet ten volle van bewust dat de vereniging, door haar houding tegenover een aantal Vlaamse problemen binnen en buiten de turnwereld, zichzelf meer en meer in de richting van het Vlaams-nationalisme had bewogen. Zelf zagen ze zich liever als politiek ongebonden, maar hoeveel Vlaams-nationalistisch getinte organisaties uit de jaren dertig bekeerden dat tenslotte niet van zichzelf?

De uitsluiting uit de Oost-Vlaanderen Turngouw

Zoals eerder reeds vermeld, had Ganda een succesrijke „juffersafdeeling”. Juist deze vrouwenafdeling zou een van de hoofdoorzaken worden van de uitsluiting van Ganda uit de Oost-Vlaanderen Turngouw en de Katholieke Turnbond. Verdonck, het boegbeeld van Ganda, was in 1900 nochtans een van de mede-oprichters van die Vlaanderen Turngouw (vanaf 1927 Oost-Vlaanderen Turngouw) in de schoot van de Katholieke Bond geweest¹⁰⁸. Maar ondanks zijn verdiensten in de Gouw zou Ganda toch onverbiddeijk buitengezet worden.

De officiële reden was, tenminste bekeken door de ogen van onze tijd, vrij futiel. De Bondsbevelingen schreven uit „zedelijke overwegingen” immers voor dat de oefenstunden voor de vrouwen- en mannenafdelingen strikt gescheiden moesten blijven, meer nog, ze mochten niet op dezelfde dagen plaatsgrijpen. De Bond hield er echter weinig of geen rekening mee dat door de talrijke activiteiten en het grote ledental van een kring als Ganda, het bijna onmogelijk was om deze bevelingen strikt na te leven. De Bond had trouwens weinig ervaring met vrouwenafdelingen; Ganda en Kracht en Geduld St-Niklaas waren de enige kringen in de Oost-Vlaanderen Turngouw die een vrouwenafdeling hadden¹⁰⁹.

Daarenboven was het een doorn in het oog van het Gouwbestuur dat Verdonck zelf voor een gedeelte de meisjes opleidde; zij wilden dat een vrouwelijke turnleidster deze taak op zich nam¹¹⁰. Op deze eis reageerde Verdonck¹¹¹: „... de oefeningen, door mij samengesteld,..., kunnen nog niet bevolen worden door onze leidster; heel het land door, wordt de uitvoering daarvan gevraagd: mag ik die ook niet meer beveelen?"

108. F. DE SCHRIJVER, *Op. cit.*, p. 19.

109. F. DE SCHRIJVER, *Op. cit.*, p. 59.

110. Bestuur Oost-Vl. Turngouw aan Verdonck, 25.06.30, ARUG, *Schenking Verdonck*, doos 5.

111. Verdonck aan Bruwiere, 01.08.32/52.

De moeilijkheden met het Gouwbestuur werden echter niet enkel veroorzaakt door de bezwaren i.v.m. de juffersafdeling. In 1930 was Verdonck als technisch afgevaardigde — een functie die hij 34 jaar had bekleed — vervangen door Maurice Naessens, die lid was van de Artevelde Telgen, een afscheuring van Ganda. Daardoor was de vereniging met de meeste leden van de Gouw in één klap monddood gemaakt. In *Vlaanderen's Turnblad* vermoedden de Gandaleden trouwens dat het hier ging om een goed voorbereide daad tegen Ganda vanwege enkele concurrerende Gentse turnverenigingen¹¹².

Ook het succes van de Kunstgroep zag men met lede ogen aan. Temeer daar die wel een afdeling van Turnkring Ganda was, maar verder volledig onafhankelijk stond van de Gouw en de Bond. Ook dit druiste eigenlijk tegen de Bondsreglementen in. Ganda toonde zich wel bereid de vrouwenafdeling te ontbinden, maar aan de Kunstgroep wou het bestuur van Ganda niet raken¹¹³, waarschijnlijk in de mening dat, door het overdonderend succes van de Kunstgroep in heel Vlaanderen, het Gouwbestuur niets zou durven ondernemen. Dit bleek duidelijk een misrekening, aangezien Ganda op 3 juni 1931 in eerste instantie voor een periode van 12 maanden werd geschorst¹¹⁴. Nog geen jaar later ging men over tot¹¹⁵ de volledige en bepaalde uitsluiting van de Maatschappij „Ganda” van Gent¹¹⁶.

Op het eerste gezicht heeft de uitsluiting van Ganda uit de Gouw niets te maken met haar vlaamsgezindheid. Toch menen we enkele eigenaardigheden te kunnen vaststellen. In de eerste plaats zijn er de persoonlijke bemoeienissen van bisschop Coppieters in de kwestie over de vrouwenafdeling¹¹⁶. Wat zou daar de reden van geweest zijn? Kon hij zulke affaires niet overlaten aan zijn ondergeschikten of zelfs aan de proost¹¹⁷ van de Turngouw?

Interessant in deze context is ook de reactie van de *Gazet van Antwerpen*¹¹⁸: „Uit de Vlaanderen vernemen wij dat de fameuze Ganda voor een jaar uit Vlaanderen-Turngouw gesloten is.

„Het was opvallend, hoe Ganda zich de laatste jaren openlijk in het nationalistisch vaarwater thuis gevoelde. Bij alle groote plechtigheden, en zelfs minder groote, stonden de turners van „Ganda” in voor den ordedienst. Brrr!!!... Het verwondert ons alleen, dat die toestand zoolang geduurd heeft...”

Voor deze krant was de uitsluiting van Ganda dus mee veroorzaakt door militante vlaamsgezinde houding. Ook voor ons lijkt dat een te verdedigen verklaring, alhoewel we geen ander materiaal bezitten om dat te staven. Vast staat

112. *V.T.*, II, 15. 05.08.32/52.

113. K. DE CLERCQ, *Op. cit.*, p. 75.

114. Gouwbestuur aan Ganda, 03.06.31, ARUG, *Schenking Verdonck*, doos 5.

115. Gouwbestuur aan Ganda, 29.04.1932, ARUG, *Schenking Verdonck*, doos 5.

116. Gouwbestuur aan Verdonck, 25.06.30, ARUG, *Schenking Verdonck*, doos 5.

117. E.H. De Maeyer. K. DE CLERCQ, *Op. cit.*, p. 74.

118. IN *V.T.*, II, 1, 05.01.1932/10, a.

echter wel dat Ganda door zijn Vlaamsvoelendheid in Gent niet overal even goed aangeschreven stond: bepaalde kringen (o.a. Coppieters) zouden hun invloed wel eens kunnen aangewend hebben om deze lastpost voorgoed uit te schakelen.

De verwijdering van Ganda uit de Bond was hoe dan ook het eindpunt in een jarenlange evolutie. Zijn optreden tijdens IJzerbedevaarten, Guldensporenvieringen en andere Vlaamse manifestaties, de dikwijls onverbloemde Vlaams-nationalistische ideeën die het clubblad *Vlaanderen's Turnblad* propageerde, samen met het koppige karakter van turnleider Verdonck zorgden ervoor dat Ganda stilaan geïsoleerd geraakte binnen de katholieke Bond. Eigenlijk werd de vereniging steeds meer in de richting van het Vlaams-nationalisme gedrongen, zodat het politiek ongebonden karakter waar Ganda zo graag mee praalde, stilaan verloren ging.

Deze factoren, samen met het feit dat Ganda in de ogen van verschillende turnkringen te machtig werd, zouden bij de uitsluiting uit de katholieke bond wel eens meer doorslaggevend kunnen geweest zijn dan de kwestie rond de vrouwenafdeling. Deze uitsluiting versterkte in elk geval het militante karakter van de kring.

A. Casier de ter Bekenlaan 34
9910 Mariakerke - Gent